

דיעה אישית

יגאל תומרקין:

נקדו פילים

אורי זוהר, בדרן כריזמטי, דמות של ישראלי משנות ה־60, הפך לזקן מיסטי חשוד ואגרסיבי בשנות ה־80. לאורי זוהר יש התשובה, המפתח לבריאה ולשכינה ולאורשר. החיבור הני כון בין העם ואלוהים, בין עבר לעתיד, ללא היסטוס והירהור. בעבור אורי זוהר לא קיימת שאלה, לא הרמב"ם ורחמנא ליעלן לא בדתקופתו, תומאס מאקווי נה, המנסה גם הוא לשאול שאלות ול חבר דת ומורע כרמב"ם עצמו. לא שפי נווה, חלילה, ולא קאמי האכסיסטנציא ליסט, לא מרקוזה, ואפילו לא נוצריות המתלבטת של אלפרד גורת וייטד. התשובה נמצאת בין הרב שך לרב פריץ אין צורך בשאלות, כשיש תשובות. הצד השני של הניווט, החמור לאי פחות, מתגלם בדרן בן־אמוץ ועדת אני שירות, דווקא פירנפס, ואנשים אפי טרידייט, מושכים בעט והוגים, שואלים שאלות ומשיבים תשובות. פרסיה של אינטימיות, של גסות רדודה ושל רדי דות מחשבתית.

אכן, ויונים זה לא הכל. יפה דרש. אך האם התכוון גם לזיונימוח? ובצער אני מסתכל בחברים של פעם, קולגות וראשים לכוסית, שנכנסו לאמוץ של טריוויליות, של קיטש ושל רחמים־עצמיים המבשרים מוות. שידעו, כואב לי כמו להם, ואני פוחד כמותם, אך אני יכול להחריש, ובשם היושר האינטלקטואלי אני מוכי רח לומר דברים.

איני מאמין בחברות שכזאת, בקרי אות הנגי בתוך העדר היהודי החילוני הזה. כי שוב אין מותר האדם מן הבהמה. צר לי, בטוח שוב יכתוב מישוה שאי ני טבטוני מתנשא להכעיס, או סתם פחה שאינו מכין כאמנות, יבושם לנכי רופילים זוללי גווית המדינה, הצבר והמשורר. זוהי פארסה עלובה של סא טיריקון הפלמ"ח. מיפומפיאה השאר רח לתרבות המערב הרבה יותר מלילות תליאכיו. ועם כל הרצון הטוב, דן בן אמוץ אינו סנקה. ובכל זאת...

מושגים

- נקדופיליה: (מלשון נקדוס ביוונית - גווייה) אהבת מתים.
- טבטוני: בן שבט גרמני קדום, שעל שמו נקראת גרמניה דהיום (טויטשלנד־דויטש־לנד).
- סנקה: לוקיוס אנאוס קינקה, פילוסוף רומאי מן ה־אסכולה הסטואית, המחנך של נרון קיסר, אולץ להתאבד ב־שנת 65 לספירה, שנה לפני פטרוניוס (לחלן).
- פטרוניוס: פטרוניוס אי רביטור, בן־חשותו של נרון קיסר, התאבד בשנת 66 לספירה (ערב המרד ביהודה), כתב את "סאטיריקון", תמונת־מצב של רומא באותה תקופה.
- קורנל: דוגלן בחיל־הפרשים. הרמז הוא ליעירתו של המשורר הגרמני ריינר מאריה רילקה, שיר על אהבתו ומותו של הקורנל כריסטוף רילקה.
- אובז'ה טורבה: בצרפת, תית, חפצים שנמצאו, שנלקטו מכל הבא ליד.

"הוא משחק את חייו, לפי שנוב צר ממנו לחיותם. הוא משחק אור תם עד מותו, להוציא את הרגעים שבהם הוא לבדו, ללא מראה. לה יות לבדו, פירושו אצל הדאנדי להיות לא־כלום." (אלבר קאמי, "לחיות ולמות לפני מראה", מתוך "האדם המורד").

בצער רואה אני את תהליך הני וון התרבותי והרוחני של ישראל. את מות האידאליזם, את מות המורד ניום המחשבת. את קצה החיים של הסוציאליזם הקצר של אותה ציונות במרכאות ובלי מרכאות. את הסיאוב החברתי, והתרבותי ההופכת למירמס פיליסטריים.

לא מורה ולא מערב. לא סינתזה, אלא התגוררות. לא אסתטי, לא חבי רית, לא בריאה. יהודים נשארנו לעצי מנו.

ובעבורי כל זה מסמל את מות ה תיקווב. שימחתי היחידות הן השמי חות־לאיר, מן הסוג "אמרת לכן", ואי בנותי הולכות ומתמקדות יותר ויותר בשינאותי. הם המודלים השליליים, הם המסרה לאמנות. בלעדיהם אינני יכול, ואיתם אוחזת בי הבחילה.

יש ימים ואני חושב על מה שכתב אחר־העם: "וכה תעבור העת הראשונה, הנביא מורה מחנך סובל וטולח ובסתר תנחמו התיקווב, כי לא יאריכו הימים, וחניכו יישא פרי, ובעיני עור יראה את עמו מגיע לסוף תעורתו בארץ נחלתו".

לא דובים ולא יער. בעיניים עצומות אני יכול לשים אצבע על הניווט, על הדוגמה של הפרט על הכלל, ואיד הפרט מתנתן ומת מזמו עם סביבתו.

משל קטן ואופייני: כל בוקר אלכס אנסקי בנל־צה"ל 007, ואימרות של פרוטה, בציטוט הבאנאליה, שמגיע לשיאו בקולה של אמא ביום ו' בצי הריים, האקט האדיפלי המיורח, פור נוגראפיה וגילוי־העריות של נלי צה"ל. ואם לא די בכך, גם אותו אנסקי מעסה את מוחנו ופונה אלינו בשם הבנקים, ומזרים לנו חמצן שיקלי ורדי לארי דרך המחשב המדבר.

עוד משל קטן: ירון לונדון כזה. איני טלקטואל התיקשורת, שתמיד הולך בלהוריד יינים, משסה ללא רחם וללא דרך־ארץ את היוצר, להראותו קבל עם ועדה בצבעים ובשחור־לבן, ללמדו מאיפה משתין הדג. כי זהו הפיליסטר התרבותי.

ואחר־כך, בתור קינוח, הוא שוטף את מוחנו דרך הבנקים ודרך ירדנה ארזי.

וחלום, אם היה כזה, הם הופכים אותו לסיטו של בוקר. אך אלה הן זוטות. וישנם זוטרים וישנם שליחים וישנם טבחים וישנם מתגורדים וישנם המוח אים כפיים ועושים באותה נקדופיליה לאומית של צילום הלוויית: את העם הזועק נקם, את קריאות האינדיאנים, את נאומי־הספר הרדורים של המפק דים. יש ימי שואה וזיכרון, ומעל לכל — הנקדופיליה וההתגוררות הן סימלי תקופה ועם. פולחן המת־עליהמת ופולחן אנר־מת־לחיות. זאת הסיסמה.

האינרדאנר שלו. (ואכן, היה זה דן שהפציר כי להיפגש עם העילוי החדש, כאשר כמעט איש לא שמע עדיין את שמו.) דן נהנה מן השם הזה שיצא לו, ועשה את הכל כדי לטפח אותו. זה היה חלק מן התרמית שעיצב ב־20 השנים האחרונות — דן בן־אמוץ האגואיסט, הרציונליסט, הנהנתן, שלא שם זין על שום דבר.

אני ידעתי שמאחורי תרמית היצונית זו התחבא — ממש התחבא — דן אחר לגמרי. נתקלתי בו אחרי הטבח של כפר־קאסם (אוקטובר 1956). היינו אז קבוצה קטנטנה, שהתקוממה נגד הפשע המחריד, ושהיה מגוי וגמור עימה להביא לפירסום הזוועה ולהרים קול־זעקה, גם במחיר של הפרת־חוק.

כין אלה היה דן בן־אמוץ. הוא הביא קורבן גדול, מבחינתו: בפעם הראשונה רמז כי תולדות־החיים של הצבר ילידי־הארץ אינם אמיתיות. בפעם הראשונה גילה טפח של מוצאו.

מאז ועד היום, פגשתי את דן בן־אמוץ שוב ושוב, בכל מיבחן אמיתי של אידיאליזם, של מחאה מוסרית. כי מאחורי החזות ההיצונית של האיש המצפצף על המוסר המקובל, דן בן־אמוץ הוא אדם מוסרי.

הוא היה בהפגנות הגדולות נגד הפקעת ארמות הערביות בגליל ("שטח 9") באמצע שנות ה־60. הוא השתתף בפעולה נגד שור־העתיקות של משה דיין, כאשר רק אנשים אמיצים מאוד העזו לפגוע באילי־ההמונים דאז, בין ששת־הימים ויום הכיפורים.

וכך שוב ושוב. בכל מיבחן אמיתי. תמיד, לשעה קלה, נפלו הצענים האופנתיים של ציניות ואגואיזם, והתגלה דן אחר, שהוא — לדעתי — דן האמיתי.

כך גם במיבחן הנוכחי, השונה מכולם — דן בן־אמוץ מול מחלתו, מול המוות. כמו מיבחנו של חייל קרבי בקרב, נואש וחסר־תוחלת, כמו בכל מיבחנו של סכנת חיים עליונה, זהו המיבחן לאדם האמיתי, הצרוף, הגולמי.

אפשר להתווכח על פרט זה או אחר בהתמודדותו של דן בן־אמוץ עם המוות. אבל אני מלא הערצה על עצם ההתמודדות הזאת. אינני מכיר אנשים שהיו מסוגלים להילחם כך. ואני חושב שהוא תורם תרומה אנושית חשובה לדחמיסטיקציה של המוות. אומץ־הלב שלו יעזור לרבים בעתיד.

יתכן שאחת מאמות־המידה להערכת אדם היא טיב האנשים המתלכדים סביבו במיבחו עליון כזה. לפי אמת מידה זו, דן זכה.

לא זה בלבד שבמיבחו זה חזרה אליו רעייתו, בתיה אסולו הנהדרת, אלא שהתגלה גם טיבה של קבוצה של ידידי־אמת.

לפני כמה ימים התקבצה, די במיקרה, קבוצה של אנשים

דן בן־אמוץ (1957) אין תחליף

(המשך מעמוד 13)

ספריו. יתכן כי במיבחו הזמן, במבט לאחור, יזכו בתשומת לב הרבה יותר גדולה מאשר בעת הופעתם, כאשר נחשבו כספרות קלה.

אולם במיבחול התרבות הישראלית של 40 השנים האחרונות, תופס דן בן־אמוץ את מקומו. אי־אפשר לתאר את התרבות הזאת בלעדי, כשם שאי־אפשר לתאר אותה בלי שיקה אופיר, בלי עמוס קינן, בלי נתן זך, בלי "הגשש החיוור" — אם להזכיר רק כמה שמות בתחומים שונים.

יד באן על דן בן־אמוץ התופעה. כמה מילים על דן בן־אמוץ האיש.

דן ובתו נעמי

משהו מתחבא מאחורי האנוסים

מסכים לשולחן בבסית. דיברו על דן בן־אמוץ, על מקומו בתרבות העברית. נשמעו דיעות שונות על חלק זה או אחר של יצירתו ושל אישיותו. אך מסכים לשולחן שרר קונסנזוס, שיחזיק מעמד: שרן בן־אמוץ הוא אחד היוצרים החשובים כ־40 השנים האחרונות, שנוף הארץ בתקופה זו לא יתואר בלעדיו, שאם יילך מאינתו הוא ישאיר אחריו חור גדול — חור בנוף התרבותי של ישראל, חור בליים של אנשים רבים. אין לו תחליף. לא קם לו שני.

לא נמנית עם החוג הקרוב ביותר של ידידיו. גם לא כאשר כתב את מדורו בהעולם הזה.

אבל יש לי חיבה מיוחדת לדן בן־אמוץ האיש. מפני שבאשר נפגשנו, היתה לפגישה משמעות.

במהלך השנים נאמרו על דן הרבה דברים שליליים. שהוא אגואיסט נחסר. שהוא רואג רק לעצמו. שהפך את האגואיזם לתורת־חיים, עד כדי הערצת משה קרוי בתקופת